

Komplexní výzkum odvětvové struktury a funkcí československé tělovýchovy

Oddělení komplexního modelování podniku Sportpropag. Praha, zpracovalo v letech 1978–79 koncepci a projekt dlouhodobého výzkumného úkolu, zařazeného do resortního plánu pod názvem *Komplexní výzkum odvětvové struktury a funkcí československé tělovýchovy*. V jeho rámci provádí od podzimu roku 1979 sérii empirických šetření.

Při koncipování úkolu vycházelo oddělení ze svého základního cíle, jímž je vypracování komplexního modelu tělovýchovné organizace a jeho uplatnění v plánovací praxi ČSTV, a rovněž ze svých předcházejících prací v oblasti sociologického zkoumání tělesné kultury. Oddělení se ve spolupráci s *Kabinetem organizace a řízení ČSTV* podílelo na výzkumu veřejného mínění o tělovýchově provedeném Kabinetem pro výzkum veřejného mínění při FSÚ v r. 1973, o rok později spolupracovalo na výzkumu členské základny ČSTV a výsledky obou šetření shrnulo ve studii *Tělovýchovné aktivity obyvatelstva ČSSR*.

Zkušenosti z obou výzkumných akcí přivedly pracovníky oddělení komplexního modelování k závěru, že další zjišťování postojů veřejnosti k tělovýchově a některých stránek tělovýchovné fakticity přinese patrně jen omezené výsledky, pokud nebude zasazeno do podstatně širšího rámce, než je u nás dosud obvyklé. Převažující část badatelských akcí v oblasti tělovýchovy tvoří totiž řešení vzájemně izolovaných, dílčích a obvykle jednooborových úkolů. Tělesná kultura však představuje do té míry složitý systém, že podobný postup považujeme za málo přiměřený její povaze. Máme za to, že je účelné pokusit se o širší záběr, který by integroval všechny stěžejní společenské disciplíny, jež mohou podstatně přispět k poznání tělovýchovy, a neopomenul ani nejzákladnější obory přírodovědní.

Za klíčovou otázku takového pokusu pokládáme volbu základního zorného úhlu, z něhož se na tělesnou kulturu pohlíží. Domníváme se, že je nutno volit jej tak, aby umožnil obsáhnout tělovýchovu ve všech jejích podstatných vazbách a souvislostech, tedy jako relativně samostatný biologicko-spoolečenský komplex. Sociologie tělesné kultury, podobně jako kterákoliv jiná společenská nebo přírodní věda, zkoumá pouze jeho určité stránky a nutně abstrahuje od jiných. V souboru disciplín, které se uplatní při výzkumu tělovýchovy, ji proto nelze opomenout, právě tak jako neopomíjíme teorii tělesné kultury, fyziologii, estetiku, psychologii, sociální psychologii, ekonomii, historii a teorii řízení a organizace. Máme-li se zároveň vyhnout nebezpečí, že se naše práce rozpadne na soubor jednotlivých společenskovědních a přírodovědních šetření, volně vzájemně přiřazených a spojených jen objektem zkoumání, musíme je organizovat kolem vědního oboru zabezpečujícího vnitřní jednotu mnohooborového výzkumu. Pro nás jím je marxisticko-leninská teorie kultury.

Vlastním těžištěm analýzy pak je rozbor systému tělovýchovných činností, jejich vertikální a horizontální struktury a jejich funkcí. Klademe si tedy za cíl rozbor odvětví pojímaných primárně — ani zdaleka ne ovšem výhradně — jako soubor aktivit kulturně jednotných, avšak členěných od forem vrcholových až po formy masové. Zároveň chceme zkoumat funkce takto strukturovaných činností, protože jsme přesvědčeni, že existence obecných funkcí tělovýchovy nezbavuje vědecké pracovníky činné v této sféře nezbytnosti zamýšlet se nad specifičností funkcí (včetně disfunkcí) konkrétních tělovýchovných mikrosystémů.

Takto pojatý výzkum lze ovšem realizovat jen za předpokladu určitých redukcí. První z nich se týká horizontální struktury tělovýchovných činností. Na základě typologické procedury, v níž bylo použito soustavy několika desítek kritérií, jsme pro vlastní šetření vybrali deset tělovýchovných odvětví, zvolených tak, aby ve svém souhrnu reprezentovala celek tělesné kultury, její rozmanitosti a šíři. Jsou to odbíjená, kopaná, lyžování, turistika, základní a rekreační tělovýchova, krasobruslení, zápas, badminton, jachting a kuželky. Druhá redukce se vztahuje k vertikální struktuře tělovýchovných činností. Soustřeďujeme se v prvé řadě na výkonnostní a masové formy, tedy na činnost organizovanou v ČSTV, a o ostatních formách — od školní tělovýchovy až po zdravotní — shromažďujeme pouze podstatné informace.

Naproti tomu uplatňujeme nejrozličnější metody, techniky a procedury, přičemž klademe důraz na kombinaci kvantitativních a kvalitativních postupů. Výzkum probíhá jako sled deseti kroků, v jejichž průběhu jsou šetřena jednotlivá odvětví. V každém kroku se provádí dotazníkové šetření souboru 400 náhodně vybraných aktivních příslušníků tělovýchovného svazu, které má kvantitativně postihnout údaje, postoje a vztahy zjištěitelné na základě výpovědí respondentů. Část výběrového souboru (50 osob) se podrobuje doplňujícímu šetření, jež zahrnuje zjišťování základních somatických a fyziologických charakteristik, zdravotního stavu, objektivního i subjektivního stavu fyzické zdatnosti, tělocvičnou, zdravotní a rodinnou anamnézu, dále psychologické vyšetření (struktura osobnosti) a zjišťování obecných estetických předpokladů. Doplňujícím šetřením se má pro menší okruh respondentů (v souhrnu však běží o 500 osob) získat komplexní obraz o vazbách tělocvičných aktivit na různé druhy nezávisle i závisle proměnných. Takové šetření umožní prostřednictvím osoby respondenta propojit do jednotného celku údaje tak odlišných oborů, jako je fyziologie, estetika, sociologie, teorie tělesné kultury nebo psychologie, tj. údaje, které se obvykle v nejlepším případě kladou vedle sebe.

Souběžně s dotazníkovým a doplňujícím šetřením probíhají kvalitativní sondy orientované na tělovýchovné činnosti organizované uvnitř ČSTV i mimo něj. Měli bychom v nich nejrozličnějšími prostředky — studiem literatury, dokumentů, sekundární analýzou už provedených výzkumů, pozorováním, řízenými rozhovory se znalci i účastníky tělovýchovných forem, které nezahrnujeme do základního šetření, ekonomickým rozбором i analýzou řízení a organizace — postihnout jevy souhrnné a kvalitativní povahy a doplnit tak poznatky získané předchozími postupy. Jedna ze sond má historiografický ráz a jejím úkolem je zachytit v základních obrysech dynamiku vývoje odvětvové struktury tělovýchovných aktivit a jejich funkcí.

Zvláštní místo v souboru badatelských prostředků zaujímá jednorázový výzkum veřejného mínění o tělovýchově, připravovaný Ústředním výborem ČSTV ve spolupráci s Ústavem pro výzkum veřejného mínění na rok 1980. Má kvalitativně postihnout verbálně zprůvodňovatelné údaje o tělocvičných a tělovýchovných aktivitách všeho druhu i o případné pasivitě obyvatelstva ČSSR staršího 15 let a o jeho postojích ke zkoumané problematice.

Výzkumný tým, jehož členy jsou pracovníci předních pražských tělovýchovných ústavů a který se opírá o spolupráci s tělovýchovnými praktiky, řídí s. Vl. Kožíšek, CSc., vedoucí vědeckometodického oddělení ÚV ČSTV. Pracovníci týmu si kladou za úkol dospět k hlubšímu, komplexnějšímu a konkrétnějšímu poznání odvětvové struktury a funkcí československé tělovýchovy, aby mohli vytvářet náměty na úrovni odvětví i celé tělovýchovy směřující k efektivnímu využití potencií skrytých v odvětvové struktuře i k racionálnímu zvládnutí, koordinaci a řízení dynamického pohybu této struktury.

Eva Ryšlinková

Mezinárodní sympozium o řízení a plánování sociálních procesů ve městech

Ve dnech 21. až 25. 10. 1979 se konalo ve Výmaru (NDR) 5. mezinárodní sympozium pracovní skupiny *Sociální plánování a prognózování*, která pracuje v rámci spolupráce akademií věd socialistických zemí v problémové skupině *Evoluce sociální struktury — sociální plánování a prognózování*. Na programu byly otázky řízení a plánování sociálních procesů města a jeho rozvoje, jak bylo dohodnuto již na předchozím setkání ve Varně v roce 1978.

Organizátory byly Ústřední institut řízení socialistického hospodářství při ÚV SED NDR a Ústav sociologie Akademie společenských věd při ÚV SED. Symposia se zúčastnilo 25 odborníků z BLR, ČSSR, NDR, PLR a SSSR a několik českých hostů.

Téma konference patří mezi aktuální problémy sociálního plánování a prognózování ve všech socialistických zemích, přičemž zejména v NDR došlo v poslední době k jeho oživení v souvislosti s řešením složitých úkolů při výstavbě nových čtvrtí i celých měst i při přestavbě starých historických center. Na aktuálnost problematiky i její historický vývoj v NDR bylo poukázáno hned v úvodním pozdravném vystoupení vedoucího tajemníka okresního výboru SED ve Výmaru s. Standaua, který přednesl zasvěcený sociologický referát, přibližující všem delegá-